

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش از دیدگاه کتابداران: مورد پژوهش سازمان کتابخانه مرکزی، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

حمید ژیان پور^۱، فرامرز سهیلی^{۲*}، محمدرضا رضایی^۳

۱. کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی و کارشناس سازمان کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی.

۲. استادیار، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور.

۳. کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور، کارشناس مسئول امور پرسنلی سازمان کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی.

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۲/۰۱ تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۴/۰۳

Investigation the relationship between social capital and knowledge management in librarians of the Central Library, Museum and Documentation Center of Astan Quds Razavi

Hamid Zhianpor¹, Faramarz Soheili^{2*}, Mohamadreza Rezaee³

1. M. A. Educational Research, Astan Quds Razavi.

2. Assistant Professor, Informaton Science and Knowledge, Payam Noor University.

3. M. A. Informaton Science and Knowledge, Payam Noor University.

Received: (2016/04/20)

Accepted: (2016/06/22)

Abstract

Purpose: The study aims to investigate the relationship between social capital and knowledge management in librarians of the Central Library, Museum and Documentation Center of Astan Quds Razavi.

Methodology: the research method is survey. Research population were librarians of Central Library, Museum and Documentation Center of Astan Quds Razavi. For data collections questioner were used. Questioner reliability was 93%. For data analyses Spearman correlation and regression analyses was used.

Findings: research finding showed that social Capital has a significant and positive impact on knowledge management. As well as among three dimensions of social capital, the relationship dimension, has a highest correlation with the implementation of knowledge management and its development as well.

Conclusion: The results showed that social capital improvement, led to the development of knowledge management. Improve communication and constructive interactions among employees, through effective communication with strengthen and culture of participation, will facilitate knowledge production.

Keywords

Knowledge Management; Social Capital; Central Library, Museum and Documentation Center of Astan Quds Razavi.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر در صدد بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش از دیدگاه کتابداران سازمان کتابخانه مرکزی، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی است.

روش‌شناسی: این پژوهش کاربردی به روش توصیفی - پیمایشی انجام شده است. جامعه مورد مطالعه کتابداران شاغل در سازمان کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته در طیف لیکرت با بهره‌گیری از پرسشنامه‌های استاندارد ناهایپ و گوشال (۱۹۹۸) و مدل بات، با در نظر گرفتن مؤلفه‌های مورد بررسی در این پژوهش، هنجاریابی و تهیه شد. پایایی آن با ضریب آلفای کرنباخ عدد (۰/۹۳) به دست آمد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون رگرسیون و همبستگی اسپیرمن استفاده گردید.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که با اطمینان ۹۹٪ سرمایه اجتماعی بر توسعه مدیریت دانش در مفهوم کلی آن، تأثیر مثبت و معنی دار دارد. همچنین از بین ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی، بعد رابطه‌ای، بیشترین میزان همبستگی با میزان اجرای مدیریت دانش و توسعه آن را دارد.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان داد که بهبود سرمایه اجتماعی موجب توسعه مدیریت دانش در سازمان مورد مطالعه است. بهبود ارتباطات و تعاملات سازنده میان کارکنان سازمان، از طریق ارتباطات اثربخش با تقویت و ایجاد فرهنگ مشارک، موجب تسهیل در خلط و تولید دانش در سازمان خواهد شد.

واژه‌های کلیدی

مدیریت دانش، سرمایه اجتماعی، سازمان کتابخانه‌ها، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

* نویسنده مسئول: فرامرز سهیلی

*Corresponding Author: Faramarz Soheili

Email :fsoheili@gmail.com

مقدمه

امروزه به‌کارگیری مدیریت دانش در تمامی سازمان‌ها، ضروری به‌نظر می‌رسد. سازمان‌ها به دنبال یافتن پاسخی مناسب برای این سؤال هستند که چگونه دانش را در سازمان تولید، ذخیره و توزیع نمایند. مدیریت دانش به فرایند چگونگی خلق، انتشار و به‌کارگیری دانش در سازمان اشاره دارد و هدف نهایی آن اشتراک دانش به منظور ارتقاء ارزش افزوده دانش موجود در سازمان است (مینگ یو^۱، ۱۳۸۴: ۳). یکی از پایه‌های بنیادین تحقیق و توسعه، وجود کتابخانه‌های غنی و با کیفیت است. امروزه کتابخانه‌ها به‌عنوان نظام‌های اطلاعاتی پویا، در سطح جامعه شناخته می‌شوند و نقش مهمی در توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کنند. هدف از ایجاد کتابخانه‌ها گردآوری، سازماندهی و اشاعه دانش بشر بوده است. پیشرفت علوم موجب تخصصی‌تر شدن دانش در شاخه‌های گوناگون گردید و نشر فراگیر آن در محمل‌های گوناگون، شکل‌گیری کتابخانه‌های تخصصی را فراهم آورد. سرمایه اجتماعی حلقه مفقوده سازمان‌ها است. چنانچه این سرمایه مورد توجه قرار گیرد، رشد فرد، بهبود کیفیت کارها و بهره‌وری سازمان را در پی دارد. وجود سرمایه‌های اجتماعی در سازمان، امکان استفاده از سایر سرمایه‌ها، امکانات و تجهیزات و منابع مالی و بودجه را فراهم می‌سازد (سلیمانی، ۱۳۹۱: ۷۷). ایده توجه به سرمایه اجتماعی در سازمان‌ها، همان‌طور که کاهن و پروساک^۲ مطرح می‌کنند، نسبتاً جدید است (کاهن و پروساک، ۲۰۰۱، نقل در دموری و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۸). نه‌پایت و گوشال^۳ با رویکرد سازمانی، سرمایه اجتماعی را سه بعد شناختی، رابطه‌ای و ساختاری طبقه‌بندی می‌کنند (نه‌پایت و گوشال، ۱۹۹۸: ۳۴۰). سرمایه اجتماعی سازمانی منبعی برای منعکس نمودن شخصیت روابط اجتماعی حاکم در درون سازمان است (لیانا و بورن^۴، ۱۹۹۹: ۵۴۰). سرمایه اجتماعی سازمان را می‌توان حاصل روابط مبتنی بر تفاهم و اعتماد بین سازمان‌ها دانست و آن را مجموع منابعی به‌شمار آورد که در ذات روابط اجتماعی سازمان به وجود می‌آیند (الوانی و عبدالله پور، ۱۳۸۷: ۱۵). سرمایه اجتماعی یک منبع ناشی از ویژگی‌های روابط اجتماعی درون سازمان است و از

طریق جهت‌گیری اهداف جمعی و اعتماد مشترک سطوح اعضاء با تسهیل عمل جمعی موفقیت آمیز ارزش ایجاد می‌کند (لیانا و بورن، ۱۹۹۹). از این دیدگاه سرمایه اجتماعی سازمان منشاء ارزش افزوده تلقی می‌شود. فعالیت فرایند پروژه‌ها را تسهیل نموده و بر اجرای تصمیمات اتخاذ شده اثرگذار است (هیت^۵ و دیگران، ۲۰۰۲) از این طریق منابع سازمان را برای دستیابی به منابع ارزشمند منحصر به فرد تجهیز می‌کند (سیرمون^۶ و هیت، ۲۰۰۳). بوردیو^۷ سرمایه اجتماعی را انباشت منابع بالفعل و بالقوه‌ای می‌داند که در شبکه‌های نسبتاً پایدار از روابط کم و بیش نهادینه شده از شناخت متقابل به وجود می‌آید (بوردیو، ۱۹۹۷). از میان نظریه‌پردازان، پاتنام^۸ متفاوت‌ترین رویکرد را به مفهوم سرمایه اجتماعی دارد، او سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از ارتباط‌های افقی بین افراد می‌بیند که همکاری جهت کسب منافع متقابل را در اجتماع تقویت می‌کند (فیلد^۹، ۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی دارای سه بعد: آگاهی - اعتماد و مشارکت است. آگاهی یک متغیر معرفتی متعلق به افراد است. سرمایه اجتماعی از طریق کنش متقابل مبتنی بر آگاهی و شناخت متقابل حاصل می‌شود (تاجبخش، ۱۳۸۳). اعتماد بر انتظارات و تعهدات اکتسابی و تأیید شده به لحاظ اجتماعی که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی‌شان دارند، دلالت می‌کند (غفاری، ۱۳۸۰). جانسون معتقد است اعتماد جنبه‌ای از روابط است که پیوسته در حال تغییر بوده و برای ایجاد ارتباط، فرد باید بتواند فضای آکنده از اعتماد را ایجاد کند (علیخان گرگانی، ۱۳۹۲). مشارکت، پاتنام^{۱۰} براین باور است که هرچه میزان تعلق همزمان شهروندان به چند انجمن بیشتر باشد (یعنی شبکه‌های اجتماعی به صورت متقاطع و دارای نقاط مشترک بین اعضاء گسترش یابند) و هرچه روابط بین افراد در شبکه‌ها به صورت افقی نزدیک‌تر باشد، میزان سرمایه اجتماعی و درگیرشدگی مدنی، بالاتر خواهد بود و پیامد آن افزایش مسئولیت‌پذیری بیشتر خواهد بود (سردارنیا، ۱۳۸۷). از سویی دیگر برای اجرای مدیریت دانش در هر سازمان باید به عواملی از جمله ساختار سازمان، فناوری-

5. Hitt
6. Sirmon
7. Bourdieu
8. Putnam
9. Fild
10. Putnam

1. Ming Yu
2. Kahen and Prusak
3. Nahapiet and Ghoshal
4. Leanna&Buren

سرمایه‌های اجتماعی بر فرایند مدیریت دانش بر اساس نتایج به دست آمده در این پژوهش، افزایش ارتقاء سطح عملکرد سرمایه‌های اجتماعی در سازمان به منظور توسعه مدیریت دانش بیشتر مورد توجه مسئولین قرار خواهد گرفت. تبیین دقیق‌تر تأثیر ابعاد مشخص دو موضوع سرمایه اجتماعی و فرایند مدیریت دانش بر یکدیگر تعیین خواهد شد. پیشینه یافته‌های پژوهش تیز از ارتباط بین سرمایه‌های اجتماعی و مدیریت دانش در سازمان‌ها حمایت می‌کند. بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش دیر زمانی است در خارج از کشور دست‌مایه پژوهش‌های بسیاری است. در داخل نیز پژوهش‌های پیمایشی در حوزه‌های مختلف از جمله صنعت، مدیریت شهری و حوزه‌های دانشگاهی و کتابخانه‌ها صورت گرفته است. پژوهش‌ها عمدتاً با تأکید بر تأثیر ابعاد سه‌گانه (بعد شناختی - ارتباطی - ساختاری) سرمایه اجتماعی بر مدیریت دانش بوده است. از جمله پژوهش‌های صورت گرفته به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد. گور و گور^۳ (۱۹۹۹) در مطالعه خود نقش فرهنگ سازمانی در مدیریت دانش و ملزومات آن را مورد توجه قرار داده‌اند. یافته‌های این دو محقق نشان می‌دهد که ساختار سیستم سازمانی منعطف، سیستم اطلاعاتی اثر بخش و نه صرفاً مبتنی بر فناوری، طراحی سیستم پاداش‌دهی مناسب و در نهایت جلب اعتماد افراد، از جمله عوامل اساسی در توسعه مدیریت دانش است (نقل در دموری و همکاران، ۱۳۸۸). هلنا و هری^۴ (۲۰۰۱) در پژوهش خود به بررسی اثرات مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر بهره‌وری از طریق اکتساب دانش پرداختند. نتایج نشان داد که بین اکتساب دانش که از طریق فرایندهای مدیریت دانش میسر می‌شود با ابعاد سرمایه اجتماعی پیوند شبکه‌ای و تعاملی وجود دارد. آنان نتیجه گیری نمودند که دستیابی به منابع دانش، تبادلات و جذب آن که منجر به افزایش خلق دانش در سازمان می‌شود از طریق سرمایه‌های اجتماعی رابطه‌ای، سازمان و مؤلفه‌های مرتبط با آن عمدتاً در سه بعد ساختاری - شناخت و آگاهی و ارتباطات، صورت می‌گیرد.

آدلر و کرون^۵ (۲۰۰۲) در پژوهش خود نشان دادند که میان سرمایه اجتماعی و انتقال دانش، ارتباط معناداری

های موجود در سازمان و فرهنگ سازمانی توجه کرد (کریمی، ۱۳۸۵: ۵۹). در مدیریت دانش سازمانی تأکید اساسی بر نرم‌افزارها، رایانه‌ها و ابزارهای الکترونیکی است. که می‌تواند به‌عنوان ابزاری قدرتمندی عمل کرده و ابزارهایی مؤثر و کارآمدی برای همه وجوه اشتراک دانش فراهم کند. توانایی این ابزارها در نمایه سازی، یکپارچه‌سازی، جستجو، بایگانی و انتقال اطلاعات می‌تواند تحولی در گردآوری، سازماندهی، رده‌بندی و اشاعه اطلاعات ایجاد کند. فناوری‌هایی مانند سیستم‌های مدیریت بانک‌های اطلاعات مرتبط، سیستم مدیریت مدارک، اینترنت، اینترنت، موتورهای جستجو، سیستم‌های پشتیبان، داده‌کاوی، ذخیره داده‌ها، پست الکترونیکی، کنفرانس تصویری، تابلوهای اعلانات، گروه‌های خبری می‌تواند نقش اساسی در تسهیل مدیریت و اشتراک دانش داشته باشد (گاندی^۱، ۱۳۸۴). مدیریت دانش در سازمان‌ها باید بر توسعه بخشیدن بر توانایی‌ها، ظرفیت‌ها و افزایش دادن مهارت‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای مشارکت جویانه آنان تأکید کند. و همان‌طور که پیتر سنگه^۲ اشاره می‌کند این وظیفه مدیران سازمان است تا به صورت عملی و فراگیر بر نقش کارکنانشان در تولید و اشتراک دانش تأکید کنند (نقل در پارسا، ۱۳۷۷). در فعالیت‌هایی مانند انتقال و اشتراک دانش، آنچه بیش از هر عامل دیگری ضروری و تأثیرگذار است، عامل انسانی و تعامل افراد است که این در سرمایه اجتماعی متبلور می‌شود (ایبلی و زارع خلیلی، ۱۳۹۲: ۱۳۰). سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی با برخورداری از فضا و تجهیزات، کارشناسان کارآزموده در حوزه‌های کتابداری، موزه‌داری و مدیریت اسناد، تبدیل به مرکزی جهت گردآوری و اشاعه اطلاعات علمی و نیز پایگاهی برای پژوهشگران در حوزه‌های مختلف علوم است. بررسی رابطه بین سرمایه‌های اجتماعی سازمان در ابعاد سه‌گانه و تأثیر آن در فرایند مدیریت دانش جایگاه کتابخانه مرکزی آستان قدس را در نمایان ساختن وضعیت موجود و وضعیت مطلوب توسعه و مدیریت دانش با برخورداری از توان بالقوه سرمایه‌های اجتماعی در سازمان مشخص می‌سازد. در نهایت، در صورت معنی‌دار بودن رابطه و تأثیرگذاری

3. Gore & Gore
4. Helena and Harry
5. Adler & Kwon

1. Gandhi
2. Peter Senge

بسیاری را برای تسهیم در اشتراک دانش در سازمان به وجود می‌آورد. بنابراین استفاده از زمان دست یابی به فرصت‌ها عامل مهمی برای ایجاد تعادل بین دو مرحله برخورداری از فرصت و رفتار معقول در میزان اشتراک دانش در سازمان نقش، دارد.

جانسون^۷ (۲۰۱۰)، در پژوهشی به اهمیت نقش سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌های عمومی لندن پرداخته است. در این پژوهش شاخص‌های سرمایه اجتماعی به منظور بررسی نقش آن در میزان مشارکت فعال کاربران کتابخانه مورد توجه قرار گرفته است. نتایج پژوهش وی نشان داد که مؤلفه اعتماد در بین سطوح بالای کاربران در کتابخانه بیشترین تأثیر را در میزان مشارکت آنان داشته است

کوستاگیولاس^۸ (۲۰۱۳) پژوهشی را با عنوان تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت دانش در کتابخانه‌های عمومی به منظور دست یابی به محیط‌های اقتصادی و اجتماعی دانش محور، انجام داده است. هدف این پژوهش شناسایی مؤلفه‌های مرتبط در ایفای نقش فعال در دست یابی به موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی برتر در کتابخانه‌های عمومی است. نتایج پژوهش وی نشان می‌دهد که بیشترین مؤلفه تأثیرگذار در میزان اجرای مدیریت دانش، سرمایه‌های فکری، حسن نیت همکاران، همکاری و رقابت فعال در فضای کتابخانه است.

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی در سازمان‌ها با مدیریت دانش مورد توجه پژوهشگران داخلی نیز بوده است. نتایج پژوهش الوانی و همکاران (۱۳۸۶) نشان می‌دهد وجود سرمایه اجتماعی در گروه‌های سازمانی شرکت داده پردازی ایران، بر توسعه فعالیت‌های نرم (فعالیت‌های انتقال و خلق دانش) تأثیرگذار بوده است. با این حال رابطه معناداری را با توسعه فعالیت‌های سخت مدیریت دانش (فعالیت‌های کسب، ثبت، کاربرد دانش) نشان نداده است.

دموری و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه در این زمینه پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی نقش بسزایی در توسعه مدیریت دانش در دانشگاه دارد. همچنین نتایج رگرسیون آماری حاکی از آن بود که از بین ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی، بعد سرمایه رابطه‌ای دارای بیشترین ارتباط با مدیریت دانش سازمانی است.

وجود دارد. داس و تنج^۱ (۲۰۰۲) نشان داده‌اند، وجود سرمایه اجتماعی در سازمان، بر انتقال دانش در میان اعضای شبکه‌ها تأثیرگذار است.

هافمن و همکاران^۲ (۲۰۰۵) در پژوهشی به بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش با تأکید بر کسب عملکرد بالاتر پرداختند. نتایج آنان نشان داد که سازمان‌های دارای سطوح بالای سرمایه اجتماعی رابطه‌ای، نسبت به سازمان‌های همتا، دارای قابلیت مدیریت دانش بیشتری هستند. این مهم عمدتاً از طریق ابعاد سه‌گانه شناختی، ارتباطی و ساختاری در سرمایه اجتماعی میسر شده است.

اوله پورس^۳ (۲۰۰۷) پژوهشی را به منظور بررسی نقش سرمایه اجتماعی و تجارب کتابداران در میزان فرهنگ جهانی شدن در کتابخانه‌ها انجام داده است. در این پژوهش مفاهیم و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مرتبط با تجارت شغلی کتابداران به منظور بررسی میزان تأثیرگذاری در فرهنگ جهانی شدن مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج آنان نشان می‌دهد که ارتباطات و هنجاریابی ارزش‌ها در درون گروه، در تجارب متنوع کتابداران از نقش حرفه‌شان منجر به تأثیرگذاری در پذیرش و بالا بردن فرهنگ جهانی شدن می‌شود. بنابراین سرمایه اجتماعی در میزان فرهنگ جهانی شدن در کتابداران با توجه به مؤلفه ارتباط و هنجاریابی ارزش‌ها، نقش مؤثری دارد. اوستین^۴ (۲۰۰۸) در پژوهشی با عنوان راهبرد مدیریت دانش و انتقال آن در سازمان‌های یادگیرنده انجام داده است، او پس از تعریف عملیاتی مدیریت دانش و شاخصه آن مبتنی بر شواهد عینی در سازمان‌های یادگیرنده به نقش هدایتی مدیران در استفاده از ارزش‌های و منافع حاصل از دانش و اطلاعات در توسعه و اجرای مدیریت دانش پرداخته و سازمان‌های یادگیرنده را در این زمینه ذینفع معرفی می‌کند. بنابراین با توجه به نتایج و یافته‌های این پژوهش، مدیران کارآمد و کارکنان دارای نقش کلیدی در سازمان، سرمایه‌های اجتماعی مهمی توسعه میزان اجرای مدیریت دانش در سازمان‌های یادگیرنده هستند.

نتایج پژوهش گو^۵ و یانگ^۶ (۲۰۱۰)، نشان می‌دهد که رفتارهای معقول اعضاء در درون شبکه، فرصت‌های

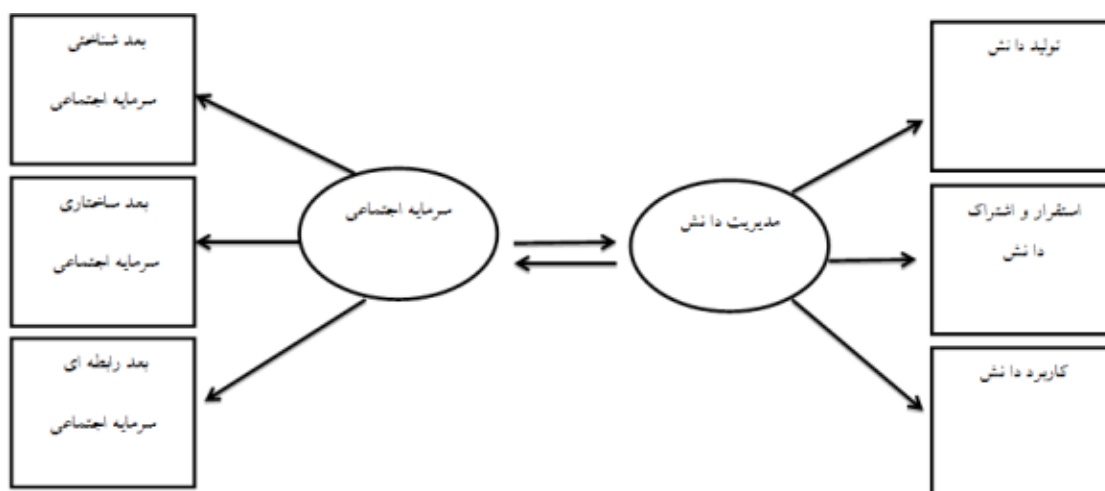
1. Das & Teng
2. Hoffman
3. Ole Pors
4. Austin
5. Gu
6. Yang

7. Johnson
8. Kostagiolas

متفاوت است. بین بعد رابطه‌ای سرمایه اجتماعی به نسبت دو بعد دیگر بیشترین رابطه با میزان مدیریت دانش در کتابخانه‌های مورد پژوهش، وجود دارد و از میان ابعاد مدیریت دانش، سرمایه اجتماعی بیشترین ارتباط را با بعد تولید دانش و کمترین ارتباط را با بعد ارائه دانش دارد.

لذا با توجه به موارد گفته شده، مدل مفهومی پژوهش به شرح ذیل است که در ادامه به برازش داده‌های مرتبط با آن پرداخته می‌شود.

نتایج مهدیان راد و فضل‌ی (۱۳۹۰) نشان داد که سرمایه اجتماعی ۸۶ درصد تغییرات در مدیریت دانش را تبیین می‌نماید. همچنین سرمایه اجتماعی ۴۷ درصد تغییرات در خلق دانش و ۴۳ درصد تغییرات در تسهیم و اشتراک دانش در سازمان مورد پژوهش را تبیین کرده. نتایج دبانی و همکاران (۱۳۹۱) نشان داد که به طور کلی بین میزان سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌ها با مدیریت دانش رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. جهت رابطه بین ابعاد سه‌گانه (شناختی - ساختاری و رابطه‌ای) سرمایه اجتماعی

نمودار ۱. مدل مفهومی تحقیق

علاوه بر آن پرسشنامه مذکور به رؤیت برخی صاحب‌نظران حوزه کتابداری و نیز متخصصین و کارشناسان کتابخانه مرکزی آستان قدس رسید و پس از اعمال اصلاحات لازم روایی صوری آن مورد تأیید قرار گرفت. به منظور بررسی پایایی ابزار پرسشنامه‌های مورد نظر بر روی ۵ درصد از حجم نمونه اجرا شد. داده‌های به دست آمده از طریق نرم‌افزار Spss مورد محاسبه ضریب آلفای پرسشنامه سرمایه اجتماعی ۹۳۳٪ و ضریب آلفای پرسشنامه مدیریت دانش ۹۳۰٪ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول و ثبات درونی گویه‌های پرسشنامه‌ها است.

یافته‌های تحقیق

۱. آیا بین سرمایه اجتماعی با مدیریت دانش در مفهوم کلی آن در سازمان کتابخانه‌ها، موزه و مرکز اسناد

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه کتابداران زیرمجموعه سازمان کتابخانه مرکزی، کتابخانه‌های وابسته درون شهری، موزه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی برای انتساب هر عضو در طبقه استفاده شده است. از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران و جدول کرجسی و مورگان جهت تعیین اندازه نمونه استفاده شده است.

پرسشنامه سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش با استفاده از دو پرسشنامه استاندارد و در نظر گرفتن مؤلفه‌های مورد بررسی در این پژوهش تهیه شد. این پرسشنامه‌ها بر مبنای سایر پرسشنامه‌هایی که پیشتر روایی آن مورد بررسی قرار گرفته بود تدوین گردید.

توسعه مدیریت دانش، تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد و با توجه به اینکه بین دو متغیر در سطح اطمینان ۹۹٪ رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. ($r = ۰/۶۶$) و $P = ۰/۰۱$ می‌توان نتیجه گرفت که بهبود سرمایه اجتماعی موجب توسعه مدیریت دانش می‌شود.

آستان قدس رضوی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؟ یافته‌های حاصل از بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با مدیریت دانش در مفهوم کلی آن در سازمان کتابخانه‌ها، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی از دیدگاه کتابداران با استفاده از روش رگرسیون، نشان می‌دهد که در سطح معنا داری ۰/۰۱ سرمایه اجتماعی بر

جدول ۱. بررسی بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در مفهوم کلی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	R	R square	β استاندارد	آماره T	سطح معنا داری
سرمایه اجتماعی	مدیریت دانش	۰/۰۶۶	۰/۰۰۴	۰/۰۶۶	۴۹/۷۱۴	۰/۰۰۰

بیشترین میزان همبستگی بین سرمایه اجتماعی رابطه‌ای با ابعاد سه‌گانه مدیریت دانش، با بعد تولید و خلق دانش است. بهبود ارتباطات و تعاملات سازنده میان کارکنان، مدیران میانی و ارشد سازمان، از طریق ارتباطات اثربخش با تقویت و ایجاد فرهنگ مشارک، فضای آکنده از اعتماد برای جلب همکاری‌های میان فردی و گروهی به وجود خواهد آمد که موجب تسهیل در خلق و تولید دانش در سازمان خواهد شد

۲. چه نوع رابطه‌ای بین ابعاد سه‌گانه شناختی - ساختاری - رابطه‌ای سرمایه اجتماعی با ابعاد سه‌گانه مدیریت دانش، در سازمان کتابخانه آستان قدس رضوی، وجود دارد؟

مقایسه جدول‌های ۲، ۳ و ۴ نشان می‌دهد، میزان ضریب همبستگی بین سرمایه اجتماعی رابطه‌ای (مشارکت) و ابعاد مدیریت دانش بیشتر از همبستگی سرمایه اجتماعی شناختی و سرمایه اجتماعی ساختاری با ابعاد مدیریت دانش است. همچنین داده‌ها نشان می‌دهند

جدول ۲. بررسی بین سرمایه اجتماعی با ابعاد سه‌گانه مدیریت دانش

متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنا داری
سرمایه اجتماعی شناختی (آگاهی) _ تولید و خلق دانش	**۰/۳۹۸	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی شناختی (آگاهی) _ استقرار و اشتراک دانش	**۰/۳۹۵	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی شناختی (آگاهی) _ کاربرد دانش	**۰/۳۳۵	۰/۰۰۰

**نشان‌دهنده همبستگی در سطح ۹۹٪

جدول ۳. بررسی بین ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی با مدیریت دانش

متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنا داری
سرمایه اجتماعی ساختاری (اعتماد) _ تولید و خلق دانش	**۰/۳۱۵	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی ساختاری (اعتماد) _ استقرار و اشتراک دانش	**۰/۳۴۸	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی ساختاری (اعتماد) _ کاربرد دانش	**۰/۳۱۹	۰/۰۰۰

**نشان‌دهنده همبستگی در سطح ۹۹٪

جدول ۴. بررسی همبستگی بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در سازمان کتابخانه‌ها، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی رابطه‌ای (مشارکت) _ تولید و خلق دانش	**۰/۳۷۷	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی رابطه‌ای (مشارکت) _ استقرار و اشتراک دانش	**۰/۳۶۳	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی رابطه‌ای (مشارکت) _ کاربرد دانش	**۰/۳۷۱	۰/۰۰۰

**نشان‌دهنده همبستگی در سطح ۹۹٪

این‌گونه پژوهش‌ها هدف تعیین میزان هماهنگی تغییرات دو متغیر است. از ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان اجرای مدیریت دانش، استفاده شده است. جدول ۵ ضریب همبستگی برای اثبات فرضیه رابطه و همبستگی به تفکیک در چهار حوزه سازمان کتابخانه‌های آستان قدس رضوی نشان می‌دهد.

میزان همبستگی بین سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش به تفکیک (کتابخانه مرکزی، کتابخانه وابسته درون شهری، مدیریت اسناد و مطبوعات، موزه‌ها) در سازمان کتابخانه آستان قدس رضوی، چگونه است؟ یکی از انواع روش‌های پژوهش توصیفی (غیر آزمایشی) پژوهش همبستگی است در این پژوهش رابطه میان متغیرها براساس هدف پژوهش تحلیل می‌گردد. در

جدول ۵. رابطه و همبستگی به تفکیک در چهارحوزه سازمان کتابخانه‌های آستان قدس رضوی

متغیر	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معناداری
سرمایه اجتماعی _ مدیریت دانش در کتابخانه مرکزی	**۰/۱۹۱	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی _ مدیریت دانش در کتابخانه‌های درون شهری	*۰/۰۷۱	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی _ مدیریت دانش در مدیریت اسناد و مطبوعات	**۰/۳۲۸	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی _ مدیریت دانش در موزه‌ها	**۰/۱۸۶	۰/۰۰۰

**نشان‌دهنده همبستگی در سطح ۹۹٪ * نشان‌دهنده همبستگی در سطح ۹۵٪

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل نتایج یافته‌ها، نشان می‌دهد، که میزان دانش محور بودن سازمان و بالارفتن توان بالقوه آن وابستگی مستقیم، مثبت و معنی‌داری به سطح افزایش سرمایه اجتماعی در سازمان دارد. نتایج همچنین نشان داد که در بین ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی، مؤلفه رابطه‌ای (مشارکت)، بیشترین تأثیرگذاری را بر توسعه و میزان اجرای مدیریت دانش و بیشترین تأثیر را بر بعد تولید و خلق دانش در سازمان کتابخانه مرکزی، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، داشته است. این بدان معنی است که با توجه به روند رو به رشد و دانش‌افزایی و استفاده از فناوری‌های نوین در حوزه کتابداری، منابع انسانی مورد نیاز جهت تحقق و کاربرد دانش و توسعه آن در سازمان کتابخانه‌ها بیشتر احساس می‌شود. در سازمان مورد مطالعه روند بازنشستگی کارکنان با تجربه و خیره رو به افزایش است. درحالی که روند انتقال دانش پنهان

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که بیشترین همبستگی بین سرمایه اجتماعی و میزان اجرای مدیریت دانش در حوزه مدیریت اسناد و مطبوعات است. به نظر می‌رسد، انجام فعالیت‌های تخصصی و حرفه‌ای و استفاده از مؤلفه‌های آگاهی و اعتماد و مشارکت سطح اجرای اشتراک، استقرار و کاربرد دانش را در این حوزه بالا برده است. نتایج همبستگی نشان می‌دهد که پائین‌ترین میزان همبستگی بین عوامل سه‌گانه سرمایه اجتماعی و میزان اجرای مدیریت دانش در حوزه کتابخانه‌های درون شهری است. ترکیب و توزیع نیروی انسانی متخصص، ایجاد شرایطی برای مشارکت و ایجاد حس اعتماد و ارتباط بین کارکنان می‌تواند شرایط را برای اشتراک، استقرار و کاربرد دانش در حوزه کتابخانه‌های وابسته درون شهری بالا ببرد. روش‌های آموزش غیر مستقیم و ضمن خدمت استفاده از روش‌های کار گروهی و ایجاد ارتباط رو در رو و کارکنان با استفاده از روش‌های گردش کاری نیز می‌تواند مؤثر باشد.

دست اول پژوهشی در مرکز اسناد (اسناد و مدارک تاریخی) این مرکز را جزء مهم‌ترین و غنی‌ترین مراکز اسنادی که در ایجاد، استقرار و کاربرد دانش به منظور توسعه و هم‌افزایی آن نقش دارد، نموده است. میزان همبستگی بین مؤلفه‌ها و ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی با مدیریت دانش در کتابخانه‌های وابسته درون شهری از دیدگاه کتابداران، کمتر از سطح مورد انتظار ارزیابی شده است. بنابراین توجه مسئولین کتابخانه به عواملی مانند ترکیب و توزیع نیروی انسانی در سطح کتابخانه‌های وابسته درون شهری، بالابردن توان بالقوه علمی و تجربی کتابداران و استفاده از قابلیت‌های کتابداران خبره و باتجربه در کنار سایر کتابداران در ترکیب و توزیع نیروی توصیه می‌گردد.

پیشنهاد‌های پژوهش

۱. در زمینه مؤلفه سرمایه رابطه‌ای و نقش آن در توسعه فرایندهای مدیریت دانش، پیشنهاد می‌شود، مسئولین کتابخانه به عوامل مشوق بین فردی و سازمانی با استفاده از ایجاد و توسعه شبکه‌های بین فردی، تقویت نقش انجمن‌های علمی، افزایش توان کانال‌های ارتباطی و تعاملات اطلاعاتی بین کتابداران سازمان در درون شبکه‌های ارتباطی، توجه بیشتری نشان دهند.
۲. استفاده از کارگروه‌های علمی در درون واحدها و بخش‌ها به منظور بالا بردن قابلیت‌های علمی کتابداران کم‌تجربه در کنار کتابداران خبره، در برخورداری از امکان فرصت‌های آموزش پنهان و ضمن خدمت در کتابخانه.
۳. ایجاد پایگاه اشتراک دانش در داخل سازمان و تعریف عملیاتی فرایندهای گردش دانش در درون شبکه سیستمی پایگاه اشتراک دانش، به منظور ایجاد ارزش افزوده بر منابع علمی دست اول در سازمان کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی.
۴. ایجاد فرصت‌های انگیزشی پژوهش برای کتابداران، به منظور بالا اعتماد به نفس و قابلیت‌های تشریح مساعی در فضای علمی داخل و خارج سازمان به منظور توسعه فرایندهای مدیریت دانش در کتابخانه.

منابع

ایبلی، خدایار، زارع خلیلی، مجتبی (۱۳۹۲). رابطه بین سرمایه اجتماعی سازمانی با مدیریت دانش در شرکت بیمه، *پژوهشنامه بیمه*، ۲۸(۱۱۰): ۱۲۹-۱۵۲.

در چرخه انتقال دانش از ضرورت‌های اشتراک و استقرار دانش محسوب می‌شود، به‌کارگیری دانش از طریق ایجاد محیط سازمانی مناسب و به‌کارگیری نیروی انسانی، می‌تواند، شرایط را برای کاربرد دانش در سازمان، مهیا سازد. با توجه به موقعیت سازمان کتابخانه‌ها، در این پژوهش، تأثیر متغیر سرمایه اجتماعی بر بعد سخت افزاری مدیریت دانش یعنی بعد کاربرد دانش، نسبت به ابعاد نرم آن یعنی خلق و استقرار دانش، بیشترین رابطه و تأثیرگذاری را نشان می‌دهد. نتایج همچنین نشان داد که بین سرمایه اجتماعی با توسعه مدیریت دانش در چهار حوزه مورد بررسی سازمان کتابخانه‌ها (کتابخانه مرکزی، کتابخانه‌های وابسته درون شهری، مدیریت اسناد و مطبوعات و موزه مرکزی) رابطه وجود دارد. یافته‌ای این پژوهش با پژوهش پژوهش‌های هلنا و هری (۲۰۰۱) وهافمن و همکاران (۲۰۰۵) و داس و تنج (۲۰۰۲) مبنی بر همبستگی بالای سرمایه رابطه‌ای با تولید و خلق دانش در دست یابی به میزان اجرای مدیریت دانش در سازمان همخوانی دارد. این نتایج همچنین با یافته‌های الوانی و همکاران (۱۳۸۶)، دموری و همکاران (۱۳۸۸)، ایبلی و زارع خلیلی (۱۳۹۱)، دیانی و همکاران (۱۳۹۱)، مهدیان‌راد و فضل‌ی (۱۳۹۰) مبنی بر بیشترین میزان همبستگی بین مؤلفه رابطه رابطه‌ای سرمایه اجتماعی با میزان اجرای مدیریت دانش و توسعه آن است. همچنین نتایج این پژوهش با یافته‌های کستاگیلوس (۲۰۱۳) به منظور بررسی نقش فعال کتابداران در دستیابی به موقعیت‌های اقتصادی و اجتماعی برتر در کتابخانه‌های عمومی همخوانی دارد.

نتایج نشان می‌دهد، که حوزه مدیریت اسناد و مطبوعات دارای بیشترین درجه تأثیرگذاری و همبستگی بین سرمایه اجتماعی با توسعه مدیریت دانش است. حوزه کتابخانه‌های وابسته درون شهری کمترین میزان همبستگی و تأثیرگذاری را نشان می‌دهد. حوزه مدیریت اسناد و مطبوعات به جهت انجام فعالیت‌های پژوهشی و ارائه خدمات تخصصی به پژوهشگران از توان بالقوه و بالفعل بیشتری در بهره‌گیری از کارشناسان خبره برخوردار است. بدنه نیروی انسانی مدیریت اسناد جوان و با تجربه هستند. استفاده از نیروی انسانی کارآمد با توان پژوهشی و علاقمند به استفاده از فرصت‌های تعامل با شرایط آموزشی داخل و خارج سازمان، موقعیت برخورداری از قابلیت‌های تأثیرگذاری سرمایه اجتماعی در افزایش و توسعه مدیریت دانش را تسهیل نموده است. همچنین وجود منابع غنی و

سلیمانی، مجید (۱۳۹۱). نقش مدیران در افزایش سرمایه اجتماعی کارکنان، علوم سیاسی: حصون: ۳۶: ۷۳-۸۹.

علیخان گرگانی، روح الله (۱۳۹۲). مقدمه‌ای بر سرمایه اجتماعی (مفاهیم و کاربردها)، تهران: انتشارات آذرخش چاپ اول.

غفاری، غلام رضا (۱۳۸۰). تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مشارکت اجتماعی و اقتصادی سازمان یافته به‌عنوان مکانیسمی برای توسعه روستایی در ایران، رساله دکتری، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

فیلد، جان (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی، ترجمه غلام رضا غفاری و حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.

کریمی، ندا (۱۳۸۵). مدیریت دانش نیاز سازمان‌های امروز، مجله الکترونیکی نما، ۶ (۳): ۷۲-۵۷.

گاندی، اسمیتی (۱۳۸۴). مدیریت دانش و خدمات مرجع در کتابخانه، ترجمه مریم صراف زاده و افسانه حاضری بغداد آباد، مجله الکترونیکی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱ (۴): ۵۲-۳۷.

مهدیان راد، امیر احمد، فضلی، صفر (۱۳۹۰). بررسی سرمایه اجتماعی در توسعه مدیریت دانش (مورد مطالعه: سازمان امور مالیاتی کشور)، پژوهش نامه مالیات، ۱۹ (۱۲): ۲۹۱-۳۲۱.

مینگ یو، چنگ (۱۳۸۴). نقش و تأثیر رهبران سازمانی در نهادینه سازی مدیریت دانش در سازمان‌های کنونی، ترجمه محمد علی نعمتی، اماهنامه الکترونیکی ارتباط علمی، ۵ (۱): ۲۵-۱.

الوانی، مهدی، عبدالله پور، مونا (۱۳۸۷). نقش سرمایه اجتماعی در کارآفرینی سازمانی، نشریه پیام مدیریت، ۸ (۳۷): ۵-۲۶.

الوانی، مهدی، ناطق، تهمینه، فراچی، محمدمهدی (۱۳۸۶). نقش سرمایه در توسعه مدیریت دانش سازمانی، فصلنامه علوم مدیریت، ۲ (۵): ۳۵-۷۰.

پارسا، خسرو (۱۳۷۷). پسامدینیزم در بوته نقد، مجموعه مقالات، تهران: انتشارات آگاه.

پل، رزویتا، بوی خورست، پیترتی (۱۳۷۸). ارزش‌یابی کیفی: رهنمودهای بین‌المللی برای سنجش عملکرد کتابخانه‌های دانشگاهی، ترجمه عبدالله نجفی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

تاجبخش، کیان (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، تهران: شیرازه.

دموری، داریوش؛ منصوری، حسین؛ طاهری دمنه، محسن (۱۳۸۸). بررسی ارتباط مدیریت دانش با سرمایه اجتماعی در دانشگاه آزاد اسلامی (از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه یزد)، نشریه علوم اجتماعی: مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، ۱ (۴۱): ۶۴-۴۴.

دیانی، محمد حسین؛ پربخ، مهری؛ محمودی، حسن (۱۳۹۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی و میزان اجرای مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد، فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۵ (۲): ۹۱-۱۱۸.

سردار نیا، خلیل (۱۳۸۷). مجموعه مقالات سرمایه اجتماعی و توسعه در ایران، تهران، ناشر: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم اجتماعی.

Adler, P. & Krwon, S. (2002). Social Capital: Prospects for a new Concept, *Academy of management Review*, 27 (1): 17-40.

Austin, M. J. (2008). Strategies for Transforming Human Service Organizations into Learning Organizations: Knowledge Management and the Transfer of Learning, *Journal of Evidence-Based Social Work*, 5 (3-4): 569-596.

Bourdieu, P. (1997). *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge, England: Cambridge university press.

Das, T. K. & Teng, B. S. (2002). Alliance constellations: a social exchange perspective *Academy of management review*, 27 (3): 445-456.

Helena, Y. A and Harry J. S. (2001). Social capital, knowledge acquisition, and Knowledge exploitation in young technology-based firms. *Strategic Management Journal*. 22(6-7): 479-724.

Hitt, M. A. ; LEE, H. ; Yucel, E. (2002).

The importance of social capital to the management of multinational enterprises: relational networks among Asian and western firms. *Asia Pacific Journal of Management*, 19 (2): 353-372.

Hoffman, J. ; Hoelscher, M. L. and Sherif, K. (2005). Social capital, knowledge management and sustained superior performance. *Journal of Knowledge Management*, 9 (3): 93 – 100.

Johnson, C. A. (2010). Do public libraries contribute to social capital? A preliminary investigation into the relationship, *Library & Information Science Research*, 32: 147-155.

Kostagiolas, P. A. (2013). *Managing knowledge capital in public libraries for a knowledge-driven socioeconomic environment*, *Library Management*, 34 (8/9): 677-689.

Leanna, C. R. & Buren, H. J. (1999). Organizational social capital and employment practices, *Academy of management Review*. 24 (3): 538-544.

Nahapiet, J. & Ghoshal, S. (1998). Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage, *Academy of Management Review*, 23(2): 242-266.

Ole Pors, N. (2007). Globalization, culture and social capital: library professionals on the move. *Library management*, 28 (4/5): 181-190.

Sirmon, D. ; Hitt, M. A. (2003). Creating wealth

family business through managing resources. *Entrepreneurship Theory & Practice*. 26 (4): 339-358.

Xin, G. , Yang, C. (2010). *Analysis on Knowledge Share between Members of Knowledge Chain*, International Conference on Intelligent Computation Technology and Automation. 1: 687 – 689.